

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота

магістра
(освітній ступінь)

на тему: «**Виховання ціннісного ставлення до книги у старших
дошкільників**».

Виконав: студент 2 курсу, групи ДО-2м (з)

Спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Рахівська Віталія Василівна

Керівник: Барна Х.В.

Рецензент: Любченко І.І.

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КНИГИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	10
1.1. Соціокультурний огляд дитячої книги як універсальної цінності	10
1.2. Ціннісне ставлення до книги в субкультурі старшого дошкільника	19
1.3. Педагогічні умови виховання ціннісного ставлення до книги у старших дошкільників	32
Розділ 2. ЕСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КНИГИ	45
2.1. Діагностика ціннісного ставлення старших дошкільників до книги	45
2.2. Реалізація педагогічних умов виховання ціннісного ставлення до книги у старших дошкільників у навчальний процес	56
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи	75
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах складних соціально-економічних змін, що відбуваються в суспільстві, як ніколи необхідно закласти у підростаючого покоління, починаючи з перших років, споконвічні людські цінності не лише як підґрунтя становлення окремої особистості, а й умови соціокультурного розвитку суспільства в цілому. Не закладене на початку життя в майбутньому важко буде піддаватися корекції. Література, художнє слово завжди було могутнім інструментом формування свідомості людини й виховання її душі, а книга, влучно названа В. Сухомлинським головним, вічним, неминучим світочем, джерелом духовно багатого життя, супроводжувала людину протягом усього життя.

На жаль, у сучасному світі книга перестала мати не лише свою біографію, що складається тоді, коли нею користуються кілька поколінь родини, а й утратила гідне місце серед засобів духовно-інтелектуального єднання людей. Здавен книгу сприймали в народі як найвищу цінність, передаючи від покоління до покоління, як символ зв'язку з Духом і символ єднання душ. Зміна пріоритетів, новітні інформаційні технології витіснили книгу до другорядних джерел інформації, що привело до розриву традицій й відповідно до духовного зубожіння суспільства. Цьому сприяли також, певною мірою, й застарілі методики роботи з книгою в дошкільному закладі.

Традиційно вчені з особливою відповідальністю й вимогливістю ставилися до відбору текстів для дітей, усвідомлюючи їх роль у вихованні зростаючої особистості (С.Русова, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський).

Проблема використання художнього слова у вихованні й навчанні дітей достатньо глибоко й різнобічно досліджувалася науковцями в різні часи: у зв'язку з особливостями сприймання літературних творів (Л. Виготський, О. Запорожець, В. Кудрявцев, Г. Люблінська, О. Мелік-Пашаєв, Т. Репіна) удосконалення методики роботи з книгою (М. Алексєєва, А. Віноградова, М. Коніна, Н. Карпинська, Л. Панкратова, О. Ушакова), в

аспекті формування художньо-мовленнєвої діяльності дітей (А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, Ю. Руденко, В. Сухомлинський, Л. Таллер, С. Чемортан). Результати педагогічних спостережень засвідчують зменшення ролі книги в житті сучасної родини, яка виховує дітей дошкільного віку, втрату ціннісного ставлення до художньої літератури з боку дітей і батьків, мінімізацію її місця в освітньому просторі дошкільного закладу, що спричинило зменшення розвивально-виховного впливу художнього слова в цілому. З іншого боку, проблема виховання ціннісного ставлення до книги майже ніколи не піднімалася, хоча водночас достатньо вивченими є теоретико-методологічні засади ціннісної проблематики (І. Бех, І. Зязюн, О. Савченко, Н. Ткачова), місце цінностей у системі національного виховання (І. Бондаренко, Л. Крицька, В. Курило, С. Савченко). Існує низка досліджень, спрямованих на виховання ціннісних ставлень у дітей дошкільного віку та молодших школярів (Т. Андрющенко, А. Даніелян, С. Лупінович, В. Маршицька, Т. Поніманська, М. Роганова, Т. Сичова, О. Хмельова, К. Шевчук).

Отже, нагальна необхідність оптимізувати соціально-моральне виховання дітей і молоді засобами художнього слова, гостра потреба в осучасненні методики роботи з книгою в дошкільному закладі для забезпечення, в тому числі, й виховання ціннісного ставлення до художньої літератури обумовили вибір теми дослідження: «Виховання ціннісного ставлення до книги у старших дошкільників».

Об'єкт дослідження - художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до книги.

Мета дослідження- теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити сукупність педагогічних умов виховання у старших дошкільників ціннісного ставлення до книги.

Гіпотеза дослідження. Процес виховання у старших дошкільників

ціннісного ставлення до книги буде ефективним, якщо створити та реалізувати в сукупності педагогічні умови, націлені на:

- використання текстоцентричного підходу у перспективному плануванні, пов'язаного з групуванням навчально-програмного змісту навколо літературних і фольклорних творів;
- упровадження занять на основі або з використанням літературних творів;
- створення читацького середовища у групі дошкільного закладу та родині, насиченого традиціями та ритуалами використання книг;
- проведення цілеспрямованої роботи з виховання в батьків ціннісного ставлення до книги.

Задачі дослідження :

1. Дослідити значення книги для людства на різних історичних етапах.
2. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури уточнити сутність поняття «ціннісне ставлення до книги» стосовно дошкільного віку.
3. Визначити педагогічні умови виховання у старших дошкільників ціннісного ставлення до книги.
4. Експериментально перевірити ефективність визначених психолого-педагогічних умов виховання у старших дошкільників ціннісного ставлення до книги.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять: принципи науковості, об'єктивності, історизму, детермінізму, соціальної зумовленості, цілісності, категорії загального, особливого й одиничного; наукове розуміння філософських, психолого-педагогічних поглядів на природу цінностей та ціннісних ставлень (В. Василенко, О. Здравомислов, А. Лазарук,

А. Лазурський, В. М'ясищев, О. Сухомлинська, В. Тугаринов та ін.), системний (В. Афанасьєв, І. Блауберг, В. Садовський, Е. Юдін та ін.), аксіологічний (А. Здравомислов, В. Караковський, Г. Чижакова, Н. Щуркова, В. Ядов, Є. Ямбург та ін.), діяльнісний (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.), особистісно орієнтований (Ш. Амонашвілі, І. Бех, О. Бондаревська, О. Газман, І. Якиманська та ін.) підходи; фундаментальні положення про діалектичну єдність процесів виховання й соціалізації особистості (В. Абраменкова, Н. Голованова, А. Мудрик, М. Осоріна та ін.); теоретичні положення педагогіки співпраці й організації спільної діяльності учнів (Ш. Амонашвілі, В. Букатов, О. Газман, Н. Єршова, Г. Цукерман, Є. Шулешко та ін.).

Для досягнення поставлених мети і завдань було використано такі **методи дослідження:** *теоретичні* — аналіз (історико-педагогічний, структурно-логічний, порівняльний) філософської, психолого-педагогічної літератури для розкриття сутності й особливостей процесу виховання самостійності в ранньому онтогенезі; *емпіричні* — опитування (анкетування, бесіда, тестування), методи прямого, опосередкованого спостереження, експертного оцінювання; *педагогічний експеримент* (констатувальний зріз, формувальний експеримент) — перевірка ефективності педагогічних умов виховання ціннісного ставлення до книги в умовах дошкільних закладів; методи педагогічного діагностування, а також методи математичної статистики для інтерпретації результатів дослідження.

Експериментальна база: В.Водянський ДНЗ.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та впровадженні в педагогічну практику дошкільних закладів методики роботи із дитячою книгою, із батьками.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження доповідалися на Міжнародній та Всеукраїнській науково-практичних конференціях.

Рахівська В.В., Барна Х.В. Методичний аналіз використання

художніх творів у роботі з дітьми дошкільного віку. /Х.В.Барна, В.В.Рахівська //Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах інтеграції: Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції. 25-26 жовтня 2018р. м.Мукачево. -489с. — С.324-325.

Рахівська В. В. Особливості виявлення емоцій в художньо-мовленнєвій діяльності дошкільників / В. В. Рахівська, Х. В. Барна // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс]: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (16-17 травня 2019 р., м. Мукачево) / ред.кол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : МДУ, 2019. – С. 267-269.

Структура зумовлена логікою дослідження та складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

ВИСНОВКИ

Ретроспективний аналіз значення дитячої книги для людства від моменту її появи та до сучасності дозволив зробити висновки про домінування певної функції книги на різних етапах розвитку суспільства. Значущість книги, як у філогенезі, так і в онтогенезі змінюється: вона виступає спочатку як забава, потім як джерело емоційного задоволення, пізнання, духовного збагачення. Разом із тим, за свідченням учених та даними нашого дослідження, виступаючи об'єктивною цінністю з моменту зародження, у сучасному світі інформаційних технологій книга втрачає свою значущість. Розуміння необхідності перетворень у цій галузі позначилося на урізноманітненні педагогічних підходів до використання дитячої книги.

Дефініційний аналіз поняття „ціннісне ставлення” з позиції різних наукових підходів дав змогу визначити взаємозв'язок між поняттями «цінність» та «ціннісне ставлення» на основі дихотомічного розуміння природи цінностей: як об'єктивної даності та суб'єктивної категорії, що базується на емоційному ставленні та оцінній діяльності особистості, має зв'язок із поняттями «оцінка», «особистісний смисл». У такому контексті ціннісне ставлення до книги виступає як свідомий стійкий вибірково зв'язок суб'єкта із книгою як уособленням універсальних цінностей, що сформований у процесі різних форм діяльності під впливом когнітивних та естетичних особистісних потреб та полягає у знаходженні особистісно значущого смислу в книзі.

Визначено компоненти ціннісного ставлення до книги: когнітивний, мотиваційно-потребнісний, емоційно-оцінний, поведінковий; - та характерні особливості: залежність від картини світу, синкретичність сприйняття зовнішніх та внутрішніх аспектів книги, залежність від ціннісного ставлення до книги у мікросоціумі, кореляційний зв'язок з умінням читати, виявлення у поведінці з книгою, емоційно забарвлене оцінювання, що дозволило розглянути досліджувану якість у контексті дитячої субкультури.

На основі теоретичного аналізу було сформульовано ключові положення, що дозволили обґрунтувати такі педагогічні умови виховання

ціннісного ставлення старшого дошкільника до книги: використання текстоцентричного підходу у перспективному плануванні, пов'язаного з групуванням навчально-програмного змісту навколо літературних і фольклорних творів; упровадження трирівневої системи занять на основі або з використанням літературних творів (художньо-мовленнєвого, проблемно-пізнавального, особистісно-значущого рівнів); створення читацького середовища у групі дошкільного закладу та родині, насиченого традиціями та ритуалами використання книг; проведення цілеспрямованої роботи з виховання в батьків ціннісного ставлення до книги. Реалізація педагогічних умов здійснювалася поетапно, з урахуванням трансформації образу книги для старшого дошкільника.

На основі визначених критеріїв і показників (мотиваційно-потребнісного, що характеризується частотою звернення до книги, тривалістю зацікавленості книгою, пріоритетністю книги серед інших видів діяльності; когнітивного, для якого є характерними поінформованість дитини про книгу, багатство літературного досвіду, активність літературно-художньої комунікації; емоційно-оцінного із показниками: емоційно-оцінне сприйняття прочитаного, наявність читацьких пріоритетів, уміння оцінювати книгу за зовнішніми та змістовими параметрами; поведінкового, що характеризується умінням використовувати книгу як джерело інформації, шанобливим ставленням до книги, виявленням активності в читацькому середовищі групи (родини)) схарактеризовано рівні сформованості в молодших школярів ціннісного ставлення до праці (високий, достатній, середній, низький, нульовий).

Програма реалізації педагогічних умов виховання ціннісного ставлення до книги передбачала реалізацію текстоцентричного підходу до планування і проведення занять, а також створення читацького середовища та цілеспрямовану роботу із батьками. Програмою передбачено 6 етапів, протягом яких робота із книгою ускладнювалась. На першому етапі було – зроблено акцент на зовнішній привабливості книги через використання

книжок-іграшок; на другому – здійснено залучення дітей до оцінювання книги на основі власних емоційних відчуттів у процесі театралізованої діяльності; третій етап присвячено роботі із пізнавальною літературою на інтегрованих заняттях та у читацькому середовищі групи і родини. Четвертий етап було присвячено розкриттю соціально-психологічного змісту книги, після чого здійснено перехід до п'ятого, художньо-естетичного етапу, метою якого стало розкриття мистецької цінності книги. На завершальному етапі створювалися умови для навчання дошкільників та їхніх батьків знаходженню особистісних смислів у текстах книг.

У межах контрольного етапу експерименту було проведено аналіз результатів за такими напрямками: порівняння динаміки розвитку показників та критеріїв ціннісного ставлення до книги контрольної та експериментальної груп; виявлення та порівняння індивідуального зростання показників ціннісного ставлення до книги в кожній дитини; виявлення критеріїв з максимальним та мінімальним зростом; визначення різниці в розвитку середніх показників ціннісного ставлення до книги експериментальної та контрольної груп; обробка даних за допомогою методів математичної статистики з метою доведення достовірності дослідження. Отримані дані дали підставу стверджувати, що результати старших дошкільників експериментальної групи привалюють над результатами контрольної групи за всіма напрямками аналізу. Дані дослідження дозволяють стверджувати, що протягом експерименту в обох групах відбулося підвищення результатів, проте в експериментальній групі динаміка значно більша: особливо значущі зміни відбулися за мотиваційно-потребнісним та когнітивним критеріями.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>